

Dames en heren,

In heel de voorchristelijke tijd vielen kerkgemeenschap en staatsgemeenschap samen. De koningen hadden steeds een sacrale functie en werden steeds met zekere religieuze eer behandeld, ja soms vergoddelijkt. Het vermoeden ligt voor de hand dat de troonswisselingen in oudste tijden als regel met godsdienstige plechtigheden werden gevierd. Zo vinden wij in de vroegste tijden van Egypte de koningswijding waarbij een priester de koning met olie zalfde. En in het Oude Testament kennen wij de zalving onder meer van David en van Saul.

Oosterse symbolen – alle met zekere sacrale betekenis – hebben op het Byzantijnse keizerschap grote invloed gehad. Zo is uit het oosten de diadeem in Byzantium gekomen. De scepter, het aloude symbool der rechtsbescherming, is bekend in de oudste tijden van het Egyptisch koningschap en in het Oude Testament. Waarschijnlijk zijn deze symbolen tezamen met de kroningsplechtigheid via Byzantium overgenomen in de Germaanse rijken die west Europa na de ondergang van het West-Romeinse Rijk bedekten.

In de zevende eeuw zien wij hier naast een wereldlijke kroningsplechtigheid, de kerkelijke wijding – de zalving – opkomen. Deze is rechtstreeks en bewust aan het Oude Testament ontleend. In Spanje en in Engeland hebben de eerste koningswijdingen plaats gehad. De Engelse wijding werd in 752 bij de zalving van Pepijn door de heilige Bonifatius naar het Frankenland overgebracht. De Wijding was van meet af aan een zuiver godsdienstige plechtigheid, doch eene met zwaarwichtige staatsrechtelijke gevolgen. Pepijn reeds voerde de titel 'Bij de gratie Gods' in. De leer van het goddelijk recht der koningen en die omtrent de verhouding van kerk en staat zouden in de wijdingsplechtigheid een belangrijk aanknopingspunt vinden. Immers, de koningswijding werd steeds meer een nabootsing van de bisschopswijding en verhief den koning in status boven de lekenstand. De koning was een geheiligd man, de gezalfde des Here.

De reden waarom de wijding vanuit wereldse gezichtshoek zo uiterst belangrijk was, moet gezocht worden in de wanorde dier dagen waarin de koningen het zedelijk gezag verbonden en kerkelijke bekrachtiging niet konden ontberen. Men kende in de oude Germaanse staten - evenals in het Romeinse Rijk en Byzantium - slechts de keuze-monarchie, zij het ook dat in de

Germaanse staten de mogelijkheid om gekozen te worden was beperkt tot leden van het koninklijk geslacht. Veten in de koninklijke familie en usurpaties waren geen uitzonderingen. Pepijn bijvoorbeeld die het oude koningsgeslacht der Merovingers terzijde schoof, moest juist wegens de onwettigheid van zijn gezag op kerkelijke wijding hoge prijs stellen. Deze legitimeerde de revolutie. Keuze en kroning – zuiver wereldse staatsrechtelijke gebeurtenissen – kregen dus in de zevende en achtste eeuw morele versterking door de godsdienstige wijding.

De kroning door de kerkelijke overheid was in Byzantium sedert 450 of 457 in zwang. In het westen was zij aanvankelijk onbekend. Door de Karolingers werd kroning vanuit geestelijke handen gevreesd, terwijl de kerkelijke zalving toen reeds vast gebruik was. Karel de Grote en verschillende opvolgers waren sterk afkerig van een pauselijke kroning. Van meet af aan speelt hier de vraag naar wereldlijke of kerkelijke grondslag van het wereldlijk gezag een zekere rol. Eerst in een volgend stadium zien wij de hoogste kerkelijke autoriteit binnen het territoir de kroning tegelijk met de wijding verrichten. De aartsbisschop van Canterbury deed dit in de Westminster Abbey. De aartsbisschop van Reims deed dit in zijn kathedraal. Vóór keizer Maximiliaan werden Duitse monarchen in de Akense dom tot Duits koning gezalfd en gekroond door de aartsbisschop van Keulen. Te Milaan werden zij door de aartsbisschop van Milaan in de kerk van den heilige Ambrosius gezalfd en met de beroemde ijzeren kroon van Lombardije gekroond. En te Rome, in de Sint Pieterskerk, zalfde en kroonde de paus hen tot Rooms keizer. Sedert 1581 werden de keizer van het Heilige Roomse Rijk te Frankfurt in de Sint Barthelomeuskerk door de aartsbisschop en keurvorst van Mainz gezalfd en gekroond.

Dat echter verschil gevoeld bleef tussen de kerkelijke zalving en de althans voor koningen in wezen wereldlijke kroning blijkt bijvoorbeeld uit de staatsrechtelijke literatuur der Middeleeuwen en uit het gebruik in het tsaristische Rusland en het gebruik dat heden ten dagen nog in Zweden en Noorwegen geldt. De Russische tsaar werd door een metropoliet van Moskou gezalfd. Doch die kroonde zichzelf. Nog heden ten dagen wordt de Zweedse koning in de Storkyrkan te Stockholm door den lutheraanse aartsbisschop van Uppsala gezalfd. Doch de kroning geschiedt door den aartsbisschop en den minister van Justitie tezamen. Iets dergelijks zien wij bij de wijdings- en kroningsplechtigheden van de Noorse koningen in de kathedraal van Trondheim.

Geloofsverdeeldheid kon geestelijke wijding en kroning uit kerkelijke handen onmogelijk maken. De Hohenzollern bijvoorbeeld waren calvinist, de Pruisen echter lutheraan. De Pruisische koningen werden niet gewijd. In de slotkapel van Königsbergen kroonden zij zichzelf, evenals de tsaren. Napoleon zou dit laatste in de Nôtre Dame te Parijs navolgen.

De koningswijding bleek in de negentiende eeuw onverenigbaar met zekere moderne staatsidee. De wijding was in België en het Koninkrijk Italië onbekend. In Spanje verdween zij. Thans geschiedt de wijding en kroning naar oud-Europees ceremonieel nog slechts in Groot-Brittannië, Zweden en Noorwegen – althans wat Europa betreft.

Reeds zeer vroeg moest de gekozen keizer of koning een kroningseed afleggen. Wij zien dit te Byzantium, bij de Merovingers en de Karolingers. Ook omgekeerd legde het volk in allerlei vormen vaak een huldigingseed bij die gelegenheid af. Na het erfelijk worden der Europese monarchieën bleven al deze ceremoniën bewaard. De kroning met de eedswisseling deed de volheid der koninklijke macht op de door erfrecht aangewezen opvolger overgaan. Men mag aannemen dat dit beginsel in de hoge Middeleeuwen ook voor andere landsheren vrij algemeen was gaan gelden. De monarchie was toen wél als regel erfelijk maar de keizerlijke, koninklijke of landsheerlijke macht ging eerst ten volle over door kroning of huldiging. Wij weten uit de wonderbaarlijke geschiedenis van Jeanne d'Arc hoe sterk deze gedachte in Frankrijk in de late Middeleeuwen leefde. Zij achtte haar taak eerst volbracht door de wijding en kroning van Karel de zevende te Reims. Vóórdat deze ceremonie was verricht, sprak zij Karel de zevende slechts aan als troonopvolger, als Dauphin.

Van bijzonder gewicht werd nu vooral de eedswisseling. Het is nodig erop te wijzen dat wijding en kroning alleen voor koningen en voor de keizer gebruikelijk waren. Lagere landsheren, als bijvoorbeeld regerende hertogen en graven, werden als regel niet gewijd en gekroond. Wel echter legden zij een intrede-eed af, wat tegenover de huldigingseed van het volk stond. De eedswisseling was alom met het landsheerlijk gezag verbonden. Slechts bij keizer en koningen was de eedswisseling onderdeel der wijdings- en kroningsplechtigheid. Vandaar dat de traditie der Brabantse hertogen alleen een inhuldiging aanwijst.

De bijzondere betekenis van de eedswisseling in de Middeleeuwen zien wij daar optreden waar het land, het volk, hecht georganiseerd was in de zogenaamde standen. Hier stonden dan landsheer en land als twee eigenmachtige partijen naast elkaar en kreeg de inhuldiging als vanzelf een contractueel karakter. Het is duidelijk dat de keuzemonarchie deze wederkerigheid, dit dualisme, zeer sterk bevorderde. In het Heilige Roomse Rijk bleef de keizer tot aan het einde in 1806 toe gekozen. De keuze gaf herhaaldelijk aanleiding tot overeenkomsten tussen kandidaat en de keurvorsten, de vertegenwoordigers van het Rijk. Het koninkrijk Polen is te gronde mede door soortgelijke gevolgen der keuzemonarchie. Maar ook waar als normaal de erfelijke monarchie ontstond, kreeg de eedswisseling een contractueel karakter indien de staatsgemeenschap de structuur had van de standenstaat. In de Nederlandse, Duitse en Oostenrijkse landen is dit zeer duidelijk. Beroemd in dit opzicht is de Joyeuse Entrée der Brabantse hertogen.

Laatstens in de zestiende eeuw is in Frankrijk en in Engeland een nieuw beginsel opgekomen: 'Le roy est mort, vive le roy!', de koning is dood, leve de koning, en: 'The king never dies', de koning sterft nimmer. Hiermee werd tot uitdrukking gebracht dat de volheid der koninklijke macht onmiddellijk van rechtswege overging op de erfgenamen zonder dat daartoe enigerlei kroning of intrede nodig was. Eerste hierdoor verviel de juridische betekenis der kroning of inhuldiging. Deze plechtigheden konden nu nog slechts bevestigen wat rechtens al zo was. Vanzelfsprekend verviel hiermee ook het contractueel karakter dat de eedswisseling in de standenstaat bezat.

Het nieuwe beginsel dat men dat van het 'eeuwig koningschap' zou kunnen noemen, drong het oudere van de overgang der koninklijke of landsheerlijke macht door kroning of inhuldiging vrijwel geheel ter zijde. Na de Franse Revolutie leefde de oude gedachte nog slechts in het Koninkrijk Hongarije voort. In Denemarken en België gaat ook tegenwoordig de koninklijke macht eerst over met de eedsaflegging door de troonopvolger. Tussen het overlijden of de afstand van de koning en de overgang der koninklijke macht op de troonopvolger is er dan een tussenperiode, interregnum. In de andere monarchieën der negentiende en twintigste eeuw gold echter als regel het principe van de overgang van rechtswege. Toch hield men alom de inhuldigingsplechtigheden ook daar waar men kroning en wijding vallen liet.

Welnu, ook in 1814 werd te onzent de wederzijdse eed - intrede-eed en huldigingseed - behouden. Bij de grondwetsherziening van 1815 werden eedsformules bewust weer in aansluiting gebracht met de oude formules gebezigd door Karel de vijfde en de formules van de Brabantse hertogen – hoezeer natuurlijk met de gewijzigde rechtsverhoudingen moest worden rekening gehouden. Want ook onze monarchie is vanaf 1813 niet slechts erfelijk geweest, doch tevens geschiedt van meet af aan de overgang der koninklijke macht van rechtswege. Van een rechtsscheppende en een contractuele betekenis der inhuldiging kon geen sprake meer wezen. Zij was slechts een zedelijke bekrachtiging van een reeds gegeven rechtsverhouding, en zo is het thans nog.

Door de ondertekening van de afstandsakte door koningin Wilhelmina gaat de volledige Koninklijke macht dus over op prinses Juliana. De prinses is 'koningin Juliana' geworden op het moment van de afstand en door de afstand van koningin Wilhelmina. De eedsformule van de koningin bevat nog steeds enige herinneringen aan de Brabantse eedsformule. Zo in het bijzonder de woorden: 'Zoals een goed Koning schuldig is te doen.' Juist deze woorden werden op voorstel van een der Belgische leden der grondwetscommissie van 1815 ingelast met uitdrukkelijke verwijzing naar de oude gebruiken. De eedsformule bestemd voor voorzitters en leden der Staten Generaal is in 1848 tot zakelijke proporties teruggebracht.

Over de verder bijzonderheden van de inhuldigingsplechtigheid kan ik kort zijn. De Koninklijke symbolen liggen uitgestald. De inhuldiging is echter geen kroning. Gebruikt worden de symbolen dus niet. Zij bestonden in 1814 niet, behalve de rijksstandaard. In 1815 werden zij in allerijl vlak voor de inhuldiging in Brussel vervaardigd op zeer sobere wijze. De symbolen zijn zeer waarschijnlijk aan de kroning der Rooms-Duitse keizers ontleend. Rijkszwaard, het symbool der macht, rijkskroon, het symbool der roem, scepter, het gerechtigheidssymbool, en aardbol met kruis als teken van de overwinning van het christendom over de wereld, werden bij alle kroningen – ook bij die te Frankfurt – gebruikt.

De regalia, gelijk men de Koninklijke symbolen noemt, zijn in opdracht van Willem de tweede ter gelegenheid van zijn kroning in 1840 opnieuw vervaardigd. De uiterst goedkope uitvoering van 1815 was voor koning Willem de tweede wel terecht steen des aanstoets. Willem de tweede is ook de laatste Nederlandse koning voor wien bij de inhuldiging de

godsdienstige plechtigheid werd ingevoerd. In 1814 en 1840 hield een predikant een preek. In 1815 werd te Brussel in de Sint Goedele het 'Te Deum' in directe aansluiting op de inhuldiging gezongen.

Sedert koning Willem de derde is een religieuze viering in het kader der inhuldiging achterwege gebleven. Waarschijnlijk golden theoretische bezwaren, welke ons heden ten dage, nu de neutrale staatsidee goeddeels overwonnen is, niet kunnen overtuigen. Hoe dit zij, de inhuldiging brengt reeds door de eedsaflegging de rechtsverhouding tot de koningin in de sfeer van de strikte gewetensplicht en in die van de religieuze sanctie. Het laatste althans voor het overgrote merendeel der aanwezigen. En hierin ligt dan ook nog voor het heden de grote betekenis dezer plechtigheid.

Dank u zeer. [einde transcriptie]